

Madam Corinne Lutfü (Tergiman) (1883-1946)

Madam Corinne Lutfü, 1883 yılında İstanbul'da doğmuştur. Cenova'dan İstanbul'a gelerek Türkiye'ye yerleşmiş ve Türk tabiiyetine girmiş Levanten bir İtalyan aileye mensuptur. Büyükbabası Gregoire, Osmanlı Sarayında tercüman olarak görev aldığı için aile soyadı olarak Tergiman'ı seçmiştir. Madam Corinne'nin babası, uzun bir dönem Osmanlı hükümetleri için çalıştığından İlyakat madalyası da almış olan Bahriye Nezareti tercümanı miralay (Albay) Doktor Luigi'dir. Aile arasında Louis olarak bilinen Luigi, Tıbbiye'yi İstanbul'da bitirmiş ve hekim olarak albaylığa kadar yükselmiş saraya da hizmet vermişti. İlerleyen yaşlarında paşa rütbesi de verilen Luigi, adını da İsmet olarak değiştirmiş ve 1923 yılında hayatını kaybetmiştir. Annesi ise Mısır Hıdivlerine dayanan Adelaide Bedan Hanımdır. Büyük amcası, 1841 doğumlu Türk ordusunda görev almış, Ferdi Paşa diye de tanınan General Ferdinand, bir diğer amcası ise, eczacılık eğitimi alan ve Beyoğlu'nda ünlü Limoner eczanesinin sahibi olan Felix idi. Ailenin tüm bireyleri Osmanlılığı benimseyip, Türkiye'yi vatan gören ve bunu da her zaman kanıtladıkları bilinen kimselerdi. O kadar ki, Ferdinand'ın ölümü sonrası eşine Fransız pasaportu teklif edildiğinde *"eşim Osmanlı paşasıydı ve Osmanlı devletine hizmet etmişti ben de Osmanlı vatandaşı kalmak istiyorum"* diyerek reddetmişti.

Corinne, Luigi ailesinin Henry ve Edith'den oluşan üç çocuğun en büyüğüydü ve çocuk yaşlarından itibaren güzel sanatlara olan ilgisi nedeniyle de Paris'te Konservatuvar okumaya gönderilmişti. Konservatuvarın piyano ve şan bölümlerini bitiren Madame Corinne sadece İtalyanca değil, Fransızca ve Türkçe'yi de çok düzgün bir şekilde konuşurdu. Aldığı eğitim gereği piyanoyu çok iyi çalan kültürlü ve zeki bir kadındı. Küçük kız kardeşi Edith de aynı şekilde kültürlü, kütüphanesi dillere destan ve 5 dil bilen bir genç kızdı. İki kız kardeş de özellikle metapsişik, teozofi ve ruhbilim ile ilgilenir ve okurlardı. Edith'in 1923 yılında Müslüman olduğu ve Edibe Santur adını aldığı bilinmektedir.

Madam Corinne ve kardeşi Edith Hanım, 1914 yazında, 1909'da kadınların eğitimi ve sosyal faaliyetlere katılması amacıyla kurulmuş Osmanlı Kadınlar Cemiyeti'nin yönetim kuruluna girmişler ve Madam Corinne, cemiyetin veznedarlığını yapmıştır. Savaş sırasında da aynı kız kardeşler, cepheden gelen yaralı askerlere bakmış ve moral vermek için uğraşmışlardı.

Tabip Doktor Albay Luigi Bey'in kızı Madam Corinne, Mustafa Kemal Paşa'nın da çok iyi arkadaşı olan Yüzbaşı Ömer Lutfü Bey ile tanışır. Kadıköylü Ahmet Bey ile Lütfiye Hanım'ın oğulları olan Ömer Lutfü Bey, Harbiye'de genç subay öğrencilere etraftan duyulacak şekilde gür sesiyle eğitim vermekteydi. Madam Corinne de bu gür sesli subayı Harbiye yanındaki fırında sesinden tanımış ve birbirlerini sevmişlerdi. 1909 yılında evlilik hazırlıklarına başladıkları dönemde, Mustafa Kemal Atatürk de 1909 Nisan ayındaki 31 Mart olayı sonrası Harekat Ordusu ile İstanbul'a geldiğinde Ömer Lutfü Bey, onu müstakbel eşi Madam Corinne ve İtalyan ailesi ile tanıştırmıştı.

Madam Corinne ve ailesi, Harbiye'deki evde haftada bir müzik ve sohbet toplantıları yapmaya başlamışlardı. Kendisi piyano çalarken, Namık Kemal'in torunu, Ali Ekrem Bolayır'ın oğlu Cezmi keman çalar, Madam Namer de solistlik yapardı. Bu müzikli toplantılar dönemin önemli kişilerinin buluşup fikir tartışmalarının yapıldığı bir şekle dönüşmüştü. 1909'daki bir aya yakın İstanbul günlerinde, iki kez madam Corinne'nin bu toplantılarına katılan Mustafa Kemal, daha sonra da Osmanlı ordusunda askeri doktor olarak çalışan İtalyan kökenli Ferdinand (Ferd) Paşanın kızları kültürlü Corinne ve Edith ile sürekli fikir sohbetlerinde bulunacaktır.

Lütfü Bey'in ailesinin, Müslüman olmayan bir ailenin kızı ile evlenmesine razı olmamaları nedeniyle bir sıkıntı yaşayan ikili, nihayet 5 Eylül 1910 tarihinde evlenmişlerdi. Bu nedenle artık Madam Corinne Lütfü olarak tanınmaya başlayan Madam Corinne, eşi ile yine Mekteb-i Harbiye yakınında ailesinin evinde üst kata yerleşmişlerdi.

Aile içindeki bilgilere göre, Lütfü Bey'in bu evliliğinden rahatsız olanlar nedeniyle Genelkurmay'a yapılan şikâyet sonrası, Lütfü Bey'in görev yeri de değiştirilir. Bu süreçte bir de oğlu olan Lütfü Bey'in Balkan Savaşı sırasında 1912'de Vize muharebelerinde şehit düşmesi ile Madam Corinne Lütfü çocuğuyla dul kalmış ve onun için zor günler başlamıştı. Mustafa Kemal de, İstanbul'a geldiğinde Madam Corinne'e gelerek başsağlığı dilemiştir. Bundan sonra da Mustafa Kemal, Madam Corinne Lütfü ve ailesiyle görüşmelerine devam etmiş ve İstanbul'da cemiyette önemli bir yer tutan Madam Corinne ile Mustafa Kemal arasında yakın bir dostluk kurulmuştu. İstanbul'da olduğu zamanlarda sık sık ziyaretine giden ve Madam Corinne'den Fransızca dersleri de almaya başlayan Mustafa Kemal, İstanbul'dan ayrılması sonrası bu kez mektuplaşmalar ile görüşmeye devam edecektir.

Bu arada zaman acılara çare olmuş ve Madam Corinne ve ailesinin cumartesi toplantıları yeniden başlamıştı. Aile 1915'de Harbiye'deki evden Beyoğlu, Bursa sokaktaki (bugün Sadri Alışık sokağı) 4 katlı, 36 odalı konağa taşınmışlar ve burasını bir kulüp haline getirerek evlerinde yine müzikli sohbet toplantılarına devam etmişlerdi. Şiire ve edebiyata eğilimli olan Mustafa Kemal de İstanbul'a gelişlerinde Corinne ailesini ziyaret etmeyi ihmal etmemişti. Madam Corinne'nin Mustafa Kemal'den bu toplantılara sadece iki arkadaşı ile gelmesini istemesi üzerine Mustafa Kemal bir keresinde Rauf Bey (Orbay), bir keresinde de Halide Edip (Adivar) ve başka bir arkadaşıyla birlikte bu toplantıya katılmıştı.

Nitekim Mustafa Kemal Paşa'nın Madam Corinne'i ziyaretlerini, yaverlerinden Şükrü Tezer *"İşlerinin müsait bulunduğu zamanlarda bazı geceler eski Harbiye Mektebi karşısındaki sıra binaların birine de ara sıra uğrarlardı. Bu binada Madam Corinne adında bir bayan otururdu. "Paşa, buraya giderlerken biz yaverlerini de beraberinde götürür ve hususi olarak hazırlanan ve tam manasiyle 'nezih' kelimesiyle ifade ve tavsif edebileceğim toplantıda bulunarak biraz hoşça vakit geçirip yorgunluklarını giderirlerdi."* şeklinde anlatmıştı.

Mustafa Kemal Paşa, Birinci Dünya Savaşı içinde Arıburnu'ndan İstanbul'da döndüğü 1915 yılının sonlarındaki günlerden birinde de, Madam Corinne'in evindeki toplantılardan birine katılmıştı. Bu toplantıda bulunan Ali Bey'in (Özdeniz) anlattığına göre, Mustafa Kemal bir süre bu güzel ve kibar toplantıda kalmış, sonra randevusunun olması nedeniyle evden erken ayrılırken çalanları ve dinleyenleri rahatsız etmemek için, toplantıda bulunanlardan Ali Bey'in yanına gelerek kendisi adına ev sahibinden özür dilemesi ricasında bulunarak sessizce evden ayrılmıştı. Ali Bey'e göre, Madam Corinne, Mustafa Kemal'in çıkışını görmüş ve çalmakta olduğu klasik parçayı kesmişti. Herkes, kendisine bir şey olduğunu sanmış hatta orada bulunan Abdülhak Hamid, yaklaşip iyi olup olmadığını sormuşken, Madam Corinne, piyano iskemlesi üzerinde, salonda bulunanlara dönmüş ve: *"Çıkan zatı, Mustafa Kemal Paşa'yı iyice tanıyor musunuz? Emin olunuz ki, bu büyük insan bir gün Türkiye'nin değil, bütün dünyanın en meşhur adamı olacaktır."* Dedikten sonra, iskemlesi üzerinde dönerek müziğe devam etmişti.

Mustafa Kemal 1913 yılından itibaren, göreve gittiği yerlerden Madam Corinne'e 1917 yılına kadar neşe ve duygu içeren Fransızca mektuplar yazmaya devam etmişti. Madam Corinne'nin yeğeni Melda Özverimli'ye göre *"Bir ders çerçevesinde başlayan bu mektuplaşma, giderek düşündüklerini dürüstçe birbirine ifade etmekten çekinmeyen iki insan arasındaki gerçek bir dostluğa dönüşür ve hiçbir zaman da dostluk çerçevesini aşmaz."* İkili arasındaki bu yakın ilişki, savaş sonundaki mütareke yıllarına kadar sürmüştür.

Mustafa Kemal'in Madam Corinne'e ilk mektubu, Sofya'ya ateşemiliter olarak vardığı günün bir gün sonrasında 21 Kasım 1913 tarihiyle yazılmıştı. Bundan sonra 28 Haziran 1914'e kadar yazılan mektupların yine Sofya'dan, 1915 yılında Çanakkale Arıburnu'ndan, 1916 ve 1917 yıllarında da Kafkas cephesi sayılan Diyarbakır, Siirt ve Silvan taraflarından yazıldığı bilinmektedir.

Mustafa Kemal İstanbul'dayken, devam ettiği Fransızca derslerinin devamı niteliğinde başlayan bu mektuplaşmalar, ikili arasında sıkı dostluğu da artırmıştı. Madam Corinne ile yapılan bu Fransızca mektuplaşmalar, kendisi için Fransızcasını geliştirmek için katkı da sağlamıştır. Nitekim bazı mektuplardan anlaşıldığına göre Madam Corinne'nin Fransızca ile ilgili uyarıları da görülmektedir. Bu mektupların bir diğer önemi de, 13 Mayıs 1914 tarihinde Mustafa Kemal tarafından yazılmış bazı Fransızca yazılar arasında ilk kez Latin harfli ama Türkçe paragrafların ve kelimelerin olmasıydı. Madam Corinne'nin de Türkçe bilmesi nedeniyle Mustafa Kemal, bazı zor kelime veya cümleleri Fransızca yerine Latin harfleriyle Türkçe yazmıştı. Bu kelime ve cümleler, Mustafa Kemal Atatürk'ün 1928 yılındaki harf devrimi öncesinde ilk kez Latin harfleriyle Türkçeyi kullandığı örnekler olmuş ve gelecekteki bu devrime de yön vermişti.

Daha da önemlisi bu mektuplarda henüz genç bir subay iken karakterine ışık tutan ve yapacağı devrimlerin ön görüşlerini ortaya koyan önemli cümleleri yer almaktaydı. Örneğin, Atatürk'ün, herkes tarafından bilinen *"Benim ihtiraslarım, hem de pek büyükleri, fakat bu ihtiraslar, yüksek mevkiler işgal etmek veya büyük paralar elde etmek gibi maddî emellerin tatminiyle ilgili bulunmuyor. Ben bu ihtiraslarımın gerçekleşmesini, vatanıma büyük faydaları dokunacak, bana da liyakatle yapabileceğim bir görevin canlı iç rahatlığını verecek büyük fikri başarmakta arıyorum. Bütün hayatımın prensibi bu olmuştur. Onu çok genç yaşında edindim ve son nefesime kadar ona bağlı kalacağım."* Cümlesini de 12 Ocak 1914 tarihinde Madam Corinne Lütfü'ye yazdığı mektubunda kullanmıştır.

Mustafa Kemal Atatürk, 1913 ile 1917 yılları arasında Madam Corinne'e Fransızca olarak 15 mektup, 5 kart ve 2 telgraf yollamıştır. Bu yazılmış olan mektuplar Madam Corinne'nin oğlu Reşad Ersü tarafından saklanmış ve 1953 yazında Peyami Safa'ya tercüme hakkı ve yayımlanması şartıyla verilmişti. O da bu mektupları Milliyet gazetesinde, fotokopileri ile birlikte *"Atatürk'ün Bir Kadına Mektupları"* başlığıyla 21 Kasım 1954 tarihli sayısından başlayarak 6 Aralık 1954'e kadar yayımlamıştır. Daha sonra Ersü'nün ölümü üzerine de kız kardeşi Edith'in kızı yani Madam Corinne'nin yeğeni, Melda Özverimli tarafından da aile içi anlatımıyla yeniden yayımlanmıştır.

Mektupların tümü okunduğunda, Mustafa Kemal'in samimi ve içten bir dil kullandığı görülmektedir. Bazen sitemli, bazen hayranlık içeren ama her defasında karşısındakine saygılı bir dil kullanan Mustafa Kemal'in, Madam Corinne'in mektuplarından etkilendiği de anlaşılmaktadır. Bu mektuplara, aşk mektubu denilemese bile özel duygular içerdikleri de görülmektedir. Corinne'in yeğeni olan Melda Özverimli bunu, *"düşündüklerini dürüstçe birbirine ifade etmekten çekinmeyen iki insan arasındaki gerçek dostluk"* diye nitelemektedir

Mustafa Kemal Paşa, Veliht Vahdettin ile Almanya seyahati öncesi ve Karlsbad sonrası geldiği İstanbul'da sık sık Madam Corinne ve ailesine uğrar. Bu günlerde kardeşi Makbule Hanım ile birlikte gittiği evde, kadın hakları ile ilgili konuşup, bir gün mutlaka Türkiye'deki tüm kadınların bu hakları kazanacaklarını dile getirmişti.

Mustafa Kemal Paşa 13 Kasım 1918'de İstanbul'a geldiğinde Madam Corinne Lütfü de Beyoğlu'nda oturmaktaydı. Ailenin verdiği bilgiye göre, Mustafa Kemal Paşa, Milli Mücadele ile ilgili planlarını içeren görüşmelerini Şişli'deki kendi evinde olduğu kadar Madam Corinne'in babasının Beyoğlu'nda, Bursa sokağındaki evinde de yapmıştı. Evin tüm perdeleri kapatıldıktan sonra yapılan toplantılara bazen Madam Corinne'nin babasının da katıldığını bilmekteyiz. Hatta

Mustafa Kemal Paşa, Samsun'a çıkışından birkaç gün önce ailenin evine gelmiş ve Madam Corinne ve ailesiyle vedalaşmıştır.

Bu yakınlık İngilizlerce bilinmektedir ki, Paşa'nın Samsun'a çıkışı sonrası İngiliz subayları Madame Corinne'nin evine baskın yapmış ve duvarda Mustafa Kemal'in kırmızı mürekkeple imzaladığı resmini görünce bu resmi indirmesini istemişlerdi. Madam Corinne'nin bunu şiddetle reddetmesi ve *"bir resimden mi korkuyorsunuz"* demesi üzerine, İngiliz askerleri üstelemelerine rağmen bir kadın karşısında fazla ileri gidememişlerdi. Ancak kendisini *"Mustafa Kemal Paşa"* üzerinden tehdit etmişler ve aile üyelerini, Sirkeci'deki Sansaryan Hanındaki Emniyet Müdürlüğünde bir süre gözaltına almışlardı.

İtalyan asıllı olan Madam Corinne Lütfü, bu tehlike üzerine tutuklanma ve Malta'ya sürülme tehlikesi karşısında Tergiman ailesiyle birlikte ülkeyi terk ederek temelli olarak İtalya'ya gitmek zorunda kalmıştır. Aile İtalya'da oldukça zor günler geçirir. Madam Corinne piyano ve şan dersleri verirken babası da doktor olarak çalışmaya başlar. İşgalin bitişi üzerine ailenin büyükleri Luigi İsmet Tergiman ve eşi evlerine yalnız geri dönerler ancak 1923'de Madam Corinne'nin babası hayatını kaybeder.

Cumhuriyet döneminde, bu ikilinin bir araya gelmediği bilinmektedir. Sadece kız kardeşi Edith (Edibe) Hanımın Ankara'da olduğunu öğrenmesi üzerine Mustafa Kemal Atatürk, kendisini davet etmiş ve sohbetlerinde kendisi ve ablasından bir çok ilham aldığını anlatmıştır. Bununla birlikte Cumhuriyetin ilanından sonra Gazi Mustafa Kemal'in bir Bursa gezisinde Madam Corinne'i andığı da bilinmektedir. Daha önce 1915 yılında Madam Corinne'nin müziği kesip dışarı çıkan Mustafa Kemal hakkında övgü dolu bir kehanette bulunmasını anlatan ortak dostları Ali Bey (Özdeniz), Gazi Mustafa Kemal Paşa'ya Bursa'ya gelişinin akşamı verilen bir yemekte bu kehaneti hatırlatmıştı. *"Gazi, dikkatle dinlediler, büyük bir heyecan ve memnuniyet duyarak dediler ki: Arkadaşlar, emin olunuz, bu kadın, Corinne, memleketin en zeki kadınlarından biridir. Kendisinden ve ailesinden ben çok feyz aldım."* Cümlelerini kullanmış ve kendisinin nerede olduğunu sormuştu. Ali Bey de Madam Corinne'nin İtalya'da olduğunu söylemişti.

Gerçekten de Madam Corinne İtalya'da Roma'da konservatuarda çalışmaya başlamış ve konserleri kalabalıklar tarafından izlenir olmuştu. Gazetelerde *"Türk sanatçı Madam Lütfü"* adıyla tanıtılan madam Corinne, oğlunun İtalya'dan dönüşündeki pasaport sıkıntılarında Atatürk'ten yardım istemiş ve kendisine yardım edilmişti. Bu yardım sırasında Atatürk tarafından Madam Corinne'nin de Türkiye'ye dönmesi istenmiş ama kabul olunmamıştı. 1934 soyadı kanunu ile aile Ersü soyadını almış ve Corin Lütfü Ersü, İtalya'da konserlerine devam ederken oğlunun da Türkiye'ye gelmesi sonrası yalnız kalmamak adına İtalya'yı bırakarak 1941 yılında Türkiye'ye gelebilmişti. Taksim Aydede caddesinde, Çiçek apartmanında oğlu ile yaşayan Madam Corinne yine müzikli toplantılarda ve piyano şan dersleriyle oğlunun maaşına katkı sağlamıştı. Zamanla rahatsızlanan ve kalbi ara ara sıkışan Madam Corinne Lütfü, İstanbul'a gelişinden 5 yıl sonra 7 Haziran 1946'da 63 yaşında hayatını kaybetmiştir.

Mehmet Emin ELMACI

KAYNAKÇA

ATAY, Falih Rifki, **Çankaya**, Pozitif Yayınları, İstanbul 1999.

BORAK, Sadi, **Atatürk'ün İstanbul'daki Çalışmaları**, İstanbul Kaynak Yayınları, 1998.

BORAK, Sadi, **Öyküleriyle Atatürk'ün Özel Mektupları**, Çağdaş Yayınları, İstanbul 1980.

BOZKURT, Turan, **Atatürk'ün Sevdığı Kadınlar**, İstanbul 2011.

DELİORMAN, Altan, **Atatürk'ün Hayatındaki Kadınlar**, Toplumsal Dönüşüm Yayınları, İstanbul 2000.

Hürriyet, 16 Kasım 2002.

MANGO, Andrew, **Atatürk**, Sabah Yayınları, İstanbul 1999.

Milliyet, 21 Kasım 1954.

Milliyet, 21 Kasım 1998.

Milliyet, 25 Kasım 1954.

ÖZVERİMLİ, Melda, **Mustafa Kemal ve Corinne Lütfü**, Doğan Kitapçılık, İstanbul 2007.

TURAN, Şerafettin, **Mustafa Kemal Atatürk**, Bilgi Yayınevi, Ankara 2004.

27/07/2024 tarihinde <https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/bilgi/madam-corinne-lutfu-tergiman-1883-1946/?pdf=3512> adresinden erişilmiştir